

Epikur (341-270 f.Kr.)

BREV TIL MENOIKEUS

I Epikurs brev til Menoikeus (indirekte overleveret i Diogenes Laërtios' skrift Fremragende filosofers liv kap. 122-134) giver Epikur en sammenhængende fremstilling af sine hovedsynspunkter vedrørende etikken, altså vedrørende hvordan man bedst muligt opnår et lykkeligt liv. Dette indbefatter spørgsmål om filosofiens rolle, menneskets forhold til guderne, til døden, til lyst og til, ja, lykke.

Teksten er oversat af Arne Mørch på s. 44-47 i Mørch, Arne. Haven og venskabet. Svendborg 1990

Epikur hilser Menoikeus

[122] Den, der er ung, bør ikke undlade at filosofere, og den, der er gammel, bør ikke ophøre med det. For at sørge for sjælens sundhed er aldrig for tidligt eller for sent. Den, som siger, at tiden til at filosofere endnu ikke er inde, eller at den allerede er forbi, kan sammenlignes med en mand, der om lykken siger, at dens tid enten ikke er inde, eller at alt nu er forbi. Derfor bør både ung og gammel filosofere, den gamle for at han i sin høje alder skal forblive ung på grund af de glæder, som erindringen om det forgangne giver ham, den unge for at han samtidig med at være ung også kan være gammel, fordi han ikke frygter for fremtiden. Man bør altså beskæftige sig med det, som skaber lykke. Har vi den, da har vi alt; mangler vi den, gør vi alt for at opnå den.

[123] De ting, som jeg stadig har formanet dig til, dem skal du gøre og beskæftige dig med ud fra den tanke, at de er grundpillerne i det gode liv.

For det første bør du anse gud for et udødeligt og lyksaligt væsen, sådan som jo også den almindelige gudsforestilling er indpræget i os. Men du må ikke forbinde gud med noget, som er fremmed for udødeligheden, eller som ikke har noget at gøre med lyksaligheden: tro om ham alt, som kan sikre hans udødelighed og lyksalighed. For guderne eksisterer jo — erkendelsen af dem er tydelig. Men de er ikke sådan, som de fleste mennesker opfatter dem. For mennesker bevarer ikke forståelsen af dem, sådan som de rent faktisk erkender dem. Det er ikke den, som afskaffer mængdens guder, som er ufrom, men den som tillægger guderne mængdens meninger om dem. [124] For mængdens meninger om guderne er ikke rigtige begreber, men falske antagelser. Således mener de, at guderne både er ansvarlige for de meget store ulykker, som rammer de onde, og for de gaver, som tildeles de gode. For da menneskene altid er fortrolige med deres egne gode sider, accepterer de tilsvarende væsener og mener, at alt det, som ikke er af denne art, er dem fremmed.

Væn dig til den tanke at døden ikke angår os, eftersom alt godt og ondt afhænger af sanserne, medens døden består i, at sanserne berøves os. Gør derfor den rette indsigt i, at døden ikke angår os — det at vi skal dø — til noget, man kan nyde, idet denne indsigt ikke lægger nogen uendelig tid til, men fjerner længselen efter udødelighed. [125] For intet i livet er forfærdeligt for den, som virkelig har forstået, at der ikke er noget forfærdeligt i ikke at leve. Det er tåbeligt at sige, at man frygter døden — ikke fordi den vil volde smerte, når den indtræffer, men fordi det volder smerte at vente på den. For det, som ikke er ubehageligt, når det indtræffer, kan umuligt forårsage smerte bare ved, at man venter på det. Det frygteligste af alle onder — døden — angår os altså ikke. For når vi er, er døden ikke tilstede, og når døden er, er vi ikke tilstede. Altså har døden hverken betydning for de levende eller for de døde, eftersom den ikke eksisterer for de første, og de andre ikke længere eksisterer. Man snart flygter folk fra døden som var den det største onde, snart anser de den som en flugt fra livets onder.

[126] Den vise derimod frabeder sig ikke livet og frygter ikke for at leve. For han anser ikke livet for en plage, ej heller mener han, at det ikke at leve er et onde. Ligesom han — når det drejer sig om mad — ikke altid vælger det meste, men det bedste, således foretrækker han at nyde et godt liv frem for et langt liv. Men den som råder den unge til at leve skønt og den gamle til at dø skønt, er enfoldig, ikke blot fordi livet i sig selv er kærkomment, men også fordi både det at leve skønt og det at dø skønt indgår i den samme livsholdning. Værre endnu er det, når man siger, at det er skønt ikke at være født, “men for den som er født snarest at gå gennem Hades’ port.” [127] For hvis digteren virkelig mener dette, hvorfor forlader han da ikke livet? Det er jo op til ham selv, hvis det virkelig er hans faste overbevisning. Men hvis han spotter, så er det tåbeligt at drive spot med folk, som ikke tror på ham. Vi må huske på, at fremtiden hverken helt ligger i vore hænder eller helt er udenfor vor kontrol, sådan at vi hverken giver os fuldstændig hen i forventningen om, at noget vil ske, eller opgiver håber ud fra den indstilling, at noget aldrig vil ske.

Videre må man tænke på, at nogle begær er naturlige, andre er ligegyldige. Af de naturlige er nogle både naturlige og nødvendige, andre kun naturlige. Af de nødvendige er nogle nødvendige for at opnå lykke, andre for at opnå en legemlig afspænding, andre igen for at opretholde livet selv. [128] En rolig betragtning af disse forhold er i stand til at henføre ethvert valg og enhver afstandtagen til et spørgsmål om legemets sundhed og sjælens ro, eftersom dette er det lykkelige livs mål. For det egentlige mål med alt det vi gør, er at blive fri for smerte eller frygt. Så snart vi har opnået dette, falder sjælens storme til ro, da et

levende væsen ikke behøver at lede efter noget, som det mangler, eller behøver at søge efter andre ting for at opnå sjælens eller legemets lykke. For vi har kun behov for lyst, når vi føler smerte over, at lysten ikke er til stede. Men når vi føler smerte, behøver vi ikke længere lysten. [129] Det er derfor, at vi siger, at lysten er det lykkelige livs begyndelse og slutning. For vi har erkendt, at den er det første gode og et medfødt gode, og den tager vi med på råd ved ethvert valg og ved enhver afstandtagen, og den griber vi til, når vi med følelsen som dommer bedømmer ethvert gode. Og eftersom netop følelsen er det første og det naturgivne gode, vælger vi ikke enhver lyst, men det sker at vi afstår fra mange nydelser, hvis disse ville medføre, at vi fik flere plager. Og mange ting som er smertelige, anser vi for bedre end nydelser, hvis de fører til, at vi efter længe at have udholdt smerterne derpå opnår en større lyst. Altså er enhver lyst af naturen et gode, selvom den ikke altid bør foretrækkes. På samme måde er enhver smerte et onde, selvom enhver smerte ikke bør undgås. [130] Det er altså ved at sammenligne og afveje fordele og ulemper, at man kan bedømme alt dette. Vi omgås undetiden det gode som et onde og omvendt det onde som et gode.

Vi anser også uafhængighed af ydre forhold for et stort gode, ikke for at vi altid skal nøjes med lidt, men for at vi skal klare os med lidt, hvis vi ikke har meget. Det er nemlig vor faste overbevisning, at det er dem, som mindst behøver luksus, der har størst glæde af den, og at alt, som vedrører de naturlige behov, er let at skaffe til veje, medens kun det ligegyldige er vanskeligt at skaffe. Endvidere bringer et enkelt måltid ligeså stor nydelse som et overdådigt måltid, når blot al smerte, som skyldes mangel, er fjernet. [131] Vand og brød kan medføre den største lyst, hvis man er sulten. Det at vænne sig til en enkel og ikke overdådig levevis bidrager til sundhed og ruster mennesket til at møde livets nødvendige krav, og det giver os en rigtigere indstilling til overdådige måltider, når de engang imellem dukker op, og det gør os frygtløse overfor skæbnen. Når vi altså siger, at lysten er livets mål, mener vi ikke de udsvævendes lyster eller de lyster, som består i rene sanselige nydelser, sådan som nogle, der er uvidende eller uenige med os eller som misforstår os, hævder. Vi mener den lyst, som består i, at legemet er uden smerte, og sjælen er uden uro. [132] For det er ikke drikkelag og udsvævelser eller nydelsen af drenge eller kvinder eller fisk eller andre ting, som et rigt bord byder på, som gør livet til en lyst, men den omhyggelige overvejelse, som udforsker årsagerne til ethvert valg og enhver afstandtagen, og som fordriver de opfattelser, som skaber den største forvirring i sjælen.

Grundlaget for alt dette og det største gode er visdommen. Derfor er visdommen også mere værdifuld end selv filosofien. Den er grundlaget for alle de øvrige dyder, og den lærer os, at det ikke er muligt at leve behageligt uden at leve klogt og skønt og retfærdigt, og at det ikke er muligt at leve klogt og skønt og retfærdigt uden at leve behageligt. For dyderne hænger naturligt sammen med det at leve behageligt, og det at leve behageligt kan ikke adskille os fra dyderne. [133] For hvem anser du for stærkere, end den som tænker fromt om guderne og er fuldstændig uden frygt overfor døden, en som har udforsket naturens mål og har forstået, at goderne er lette at opfylde og lette at nå, medens onderne er begrænsede både i tid og i styrke. Han ler ad skæbnen, som nogle opfatter som herre over alle ting, og han ved, at noget sker af nødvendighed, andet hændeligt, andet igen efter vores egen vilje. Han indser, at nødvendighed ødelægger ansvarlighed, og at hændelser er ustadige, medens vore egne handlinger er frie — hvorfor de da også kan gøres til genstand for både ros og ris.

[134] Det ville være bedre at holde sig til de myter, som bliver fortalt om guderne, end at trække under naturfilosoffernes skæbnebestemte nødvendighed. For myten giver os dog et vist håb om, at guderne lader sig påvirke i formildende retning ved at vi ærer dem, medens naturfilosoffernes opfattelse indebærer en ubønhørlig nødvendighed.

Skæbnen anser den vise ikke for en gud, sådan som mængden i almindelighed gør det, for intet gøres uordentligt af gud. Den vise anser heller ikke skæbnen for at være en usikker årsag. For han mener ikke, at et lykkeligt liv afhænger af en hændelig tildeling af godt og ondt, selvom en hændelig skæbne kan være årsag til store goder og onder. [135] Den vise mener ikke, at det er bedre at have modgang med forstand end medgang med uforstand. For hvad vore handlinger angår, er det bedre, at en rigtig beslutning tilfældigvis ikke kan gennemføres, end at en gal beslutning tilfældigvis lykkes.

Dette og beslægtede ting skal du tænke på dag og nat, enten alene eller sammen med nogen, som forstår dine tanker. Så vil du hverken i søvne eller i vågen tilstand blive urolig, og du skal leve som en gud blandt menneskene. For det menneske, som lever blandt udødelige guder, ligner ikke et dødeligt væsen.